

УДК 314.7:351.83

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-290-1-32

ГАВЛОВСЬКА Н. І., РУДНІЧЕНКО Є. М., РУДНІЧЕНКО М. М.

Хмельницький національний університет

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

У статті досліджено особливості формування міграційних процесів та основні причини їх виникнення. Пандемія активізувала міграційні процеси, які безпосередньо впливають на стан економічної безпеки національних економік та на розвиток системи національної економіки будь-якої країни в цілому. Значна кількість трудових мігрантів повернулась під час пандемії на батьківщину, однак ситуація із забезпеченістю працездатного населення робочими місцями не покращилась. Це викликало додаткове навантаження на систему соціального забезпечення країни та створило низку загроз для економічної безпеки держави. У статті досліджено еволюцію сутності економічної безпеки та проведено аналіз термінологічного визначення поняття «економічна безпека держави», а також наведено основні підходи до розуміння такого поняття. Встановлено, що зважаючи на низьку зацікавленість потенційних інвесторів у відкритті нових підприємств на території країни та скорочення обсягів виробництва і відповідно можливості працевлаштування, міграційні процеси можуть доволі негативно позначатися на тенденціях соціально-економічного розвитку країни. Підкреслено, що однозначність оцінки міграційних процесів на стан економіки країни та економічну безпеку держави є неприпустимою, оскільки разом з втратою частини активного населення у межах національної економіки, відбувається надходження грошових потоків, які стимулюють внутрішнє споживання та підвищують купівельну спроможність населення. Наведено рейтинг України серед країн світу за Глобальним індексом миролюбності протягом 2008–2020 років, і визначено, що у 2020 році за глобальним індексом миролюбності Україна посіла 148 місце серед 163 країн світу. Визначено, що мінімізація негативних наслідків військового конфлікту на сході країни є пріоритетним напрямком зовнішньоекономічних відносин з європейськими партнерами, і є запорукою не лише економічної, а й національної безпеки.

Ключові слова: національна безпека, економічна безпека, міграція, міграційні процеси, пандемія, соціально-економічний розвиток, військові дії.

HAVLOVSKA N., RUDNICHENKO Ye., RUDNICHENKO M.

Khmelnitskyi National University

MIGRATION PROCESSES IN THE NATIONAL ECONOMY SYSTEM AND THEIR IMPACT ON THE STATE'S ECONOMIC SECURITY

The article examines the peculiarities of the formation of migration processes and the main reasons for their occurrence. The pandemic has intensified migration processes that directly affect the state of economic security of national economies and the development of the national economy of any country as a whole. A significant number of migrant workers returned home during the pandemic, but the situation with the provision of able-bodied people did not improve. This has placed an additional burden on the country's social security system and created a number of threats to the country's economic security. The article examines the evolution of the essence of economic security and analyzes the terminological definition of the concept of "economic security of the state", as well as the main approaches to understanding this concept. It is established that due to the low interest of potential investors in opening new enterprises in the country and reducing production and, accordingly, employment opportunities, migration processes can have a rather negative impact on trends in socio-economic development. It is emphasized that the unambiguous assessment of migration processes on the state of the country's economy and economic security is unacceptable, because along with the loss of active population within the national economy, there is cash flow, which stimulates domestic consumption and increases purchasing power. The rating of Ukraine among the countries of the world according to the Global Peace Index during 2008-2020 is given, and it is determined that in 2020 according to the Global Peace Index Ukraine took the 148th place among 163 countries of the world. It is determined that minimizing the negative consequences of the military conflict in the east of the country is a priority area of foreign economic relations with European partners, and is a guarantee not only of economic but also national security.

Key words: national security, economic security, migration, migration processes, pandemic, socio-economic development, military actions.

Постановка проблеми. В умовах пандемії COVID більшість економік провідних країн світе зазнали надзвичайно високих втрат за рахунок протиепідемічних заходів та періодичного призупинення операційних процесів. Однак це лише на перший погляд такі заходи є основною причиною економічних негараздів, ризики дестабілізації економік окремих країн суттєво зросли. Пандемія вплинула на міграційні процеси, які безпосередньо впливають на стан економічної безпеки національних економік та на розвиток системи національної економіки будь-якої країни в цілому. Україна не є виключенням у таких світових процесах. Значна кількість трудових мігрантів повернулась під час пандемії на батьківщину, однак ситуація із забезпеченістю працездатного населення робочими місцями не покращилась. Це викликало додаткове навантаження на систему соціального забезпечення країни та створило низку загроз для економічної безпеки держави. За інших обставин, повернення працездатної частини населення на батьківщину і робота в межах країни приносить лише додаткові вигоди на макро-, мезо- та мікрорівні, однак лише за умови досягнення повної зайнятості таких осіб. Зважаючи на низьку зацікавленість потенційних інвесторів у відкритті нових підприємств на території країни та скорочення обсягів виробництва і відповідно можливості

працевлаштування, міграційні процеси можуть доволі негативно позначатися на тенденціях соціально-економічного розвитку країни [17, 18].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням питань пов'язаних із міграційними процесами займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, такі як В. Геєць, Дж. Дюмон, С. Каслз, Е. Лібанова, Д. Массей, А. Хомра та ін. А питаннями економічної безпеки держави займаються такі науковці: З. Варналій, Т. Васильців, Г. Козаченко, С. Мельник, В. Франчук та ін. Однак акцентованих досліджень щодо впливу міграційних процесів на економічну безпеку держави на сьогодні практично не існує, що обумовлює актуальність розгляду представленої проблематики.

Постановка завдання. Основним завданням дослідження є аналіз впливу міграційних процесів на систему національної економіки та її безпекову складову.

Основні результати дослідження. Національна економіка – це складна система, яка функціонує у межах сформованого інституційного середовища та забезпечує розвиток суспільства за рахунок здійснення товарообміну та регулювання комерційних відносин на макро-, мезо- та мікрорівнях. Стан такої системи суттєво залежить від впливу факторів зовнішнього впливу та внутрішньоорганізаційних процесів. Необхідно підкреслити, що саме міграційні процеси обумовлюються як зовнішніми, так і внутрішніми факторами і суттєво впливають на національну безпеку і стан національної економіки.

Однією з ключових сфер національної безпеки є економічна безпека держави. Необхідність поглибленого дослідження проблем економічної безпеки держави зумовлена характером практичних завдань, які вирішує країна в умовах транзитивної економіки, коли ринкові відносини формуються в умовах підвищення внутрішніх та зовнішніх ризиків, швидкого зростання дестабілізуючих чинників, деіндустріалізації економіки, згорання інвестиційної діяльності, поширення тіньової економіки тощо [8, с. 29]. Детальне дослідження будь-якого явища чи категорії практично неможливо здійснити без використання історичного аналізу. Не є винятком і категорія «економічна безпека». Вважається, що вперше термін «економічна безпека» вжито в роки «великої депресії» у США. 29 червня 1934 року, згідно з указом 32-го президента Сполучених Штатів Америки Франкліна Рузвельта, створено перший Федеральний комітет з економічної безпеки, який очолив міністр праці Френсіс Перкінс. Новостворений комітет займався «економічною безпекою» окремих осіб (individuals) [25], а його першочерговими завданнями стали питання нормалізації і стабілізації соціальної ситуації в країні, розробки законодавства про державне пенсійне забезпечення та соціальне страхування безробітних. Однак це не означало виділення «економічної безпеки» в особливу концепцію. Створений Рузвельтом комітет займався економічною безпекою окремих осіб (individuals) [24], в першу чергу, боротьбою з безробіттям. Не випадково головою комітету став міністр праці.

Слід зазначити, що поняття «економічна безпека» в англійських країнах досі використовується переважно в цьому первісному сенсі як захищеність приватних осіб і домогосподарств від різкого погіршення фінансового становища [22]. Щоб подолати наслідки світової кризи і відновити економічний розвиток США, був прийнятий закон про економічну безпеку (The Economic security Act of 1935) [10, с. 47]. В офіційних документах США вираз «економічна безпека» щодо держави в цілому (на відміну від приватних осіб і домогосподарств) практично не вживається. За словами Ф. Рузвельта: «Справжня особиста свобода неможлива без економічної безпеки і незалежності» [21, с. 77].

Стосовно виділення економічної безпеки у галузі економічних наук, то тут доцільно навести хронологію визначення сутності економічної безпеки (табл. 1).

Таблиця 1

Хронологія визначення сутності економічної безпеки*

Період	Сутнісні ознаки економічної безпеки
1	2
1934 р.	Перше тлумачення економічної безпеки як сукупності умов, що надійно забезпечують національний суверенітет, захист стратегічних інтересів і повноцінний розвиток суспільства, життя та здоров'я усіх його громадян
1940–1960 рр.	Характеризується створенням міжнародних асоціацій забезпечення міжнародної економічної безпеки розвинених країн світу, зокрема: Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку; Міжнародної асоціації розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародного центру з регулювання інвестиційних спорів, Організації країн-експортерів нафти. У цьому випадку виділявся паливно-енергетичний сектор економіки та зосереджувалась увага розвинених країн світу на їх інтеграції та недопущенні паливної кризи
1970 р	Президент Р. Ніксон створив Раду з міжнародної економічної політики з причини зростання інфляції через війну у В'єтнамі. Термін «економічна безпека» став розглядатися як найважливіша складова національної безпеки і досить швидко набув поширення у розвинених країнах світу. Саме тоді, відстоюючи реалістичну оцінку ситуації, міжнародної обстановки, представники, насамперед, країн Західної Європи виступили за широке використання економічних методів забезпечення національної безпеки
1973–1975 рр.	Проводилися «Наради з безпеки і співробітництва в Європі», які названі згодом «Гельсінські угоди» та створені з ініціативи СРСР і соціалістичних держав Європи. У ході проведених форумів були прийняті заходи із зміцнення економічної безпеки в Європі. Серед учасників налічувалося 33 європейських держави, США і Канади. Нарада проводилася в три етапи і завершилася підписанням Заключного акта Наради з безпеки і співробітництва в Європі
1970–1979 рр.	Ототожнення із захистом комерційної таємниці підприємства
1984 р.	Перше наукове обґрунтування поняття «економіка безпеки»

1	2
1985 р.	Термін «економічна безпека» став офіційним. Цілі забезпечення економічної безпеки задекларовано як такі, що мають слугувати цілям соціально-економічного розвитку та прогресу
1990 р.	Економічна безпека розглядається як елемент захисту національних економік різних країн
1991 р.	Відбулася зміна курсу країн колишнього Радянського Союзу на формування ринкової системи господарювання. Економічна безпека держав акцентувалась на збереженні їх економічної незалежності. Запропоновано поняття безпеки політично-економічної діяльності
1993-1994 рр.	Пострадянськими державами було прийнято низку державних нормативно-правових актів з питань забезпечення національної економічної безпеки. У цей період відбулося формування механізму забезпечення життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз
1994 р.	Розгляд скрізь призму внутрішніх та зовнішніх чинників, вплив яких на економічну безпеку може бути суттєвим
1995–1999 рр.	Протистояння загрозам
1997 р.	Поява сукупності нових сутнісних ознак: мінімізація втрат і збереження контролю над власністю – домінанти забезпечення економічної безпеки; запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам; започаткування ресурсного підходу до забезпечення економічної безпеки
1998 р.	Перші дослідження економічної безпеки як керованої системи
1999 р.	Початок досліджень соціально-економічної безпеки регіону
2000 р.	Захист потенціалу підприємства від економічних загроз
2000-2001 рр.	Поява досліджень функціональних складових економічної безпеки
із 2002 р. до сьогодні	Економічна безпека починає розглядатися як міра гармонізації інтересів підприємства з інтересами суб'єктів внутрішнього та зовнішнього середовища в часі та просторі

*систематизовано автором на підставі опрацювання наукових джерел [3, с. 17-18; 6, с. 311-312; 9, с. 43; 12, с. 8-9; 15; 33]

З 2000 року питання економічної безпеки почали активно досліджуватися вітчизняними вченими, хоча певні напрацювання щодо зазначеної проблематики були і до того. Переважна більшість дослідників виділяють економічну безпеку держави, регіону, підприємства. Дефініції економічної безпеки держави наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Дефініції економічної безпеки держави*

Автор, джерело	Змістовна характеристика
Абалкін Л. [1, с. 5]	стан економічної системи, який дозволяє розвиватися їй динамічно й ефективно та вирішувати соціальні завдання і при якому держава має можливості виробляти й проводити в життя незалежну економічну політику
Бельков О. [2, с. 92]	якісно визначений стан економіки країни, який, з позиції суспільства, бажано зберегти або розвинути в прогресуючих масштабах
Шлемко В., Бінько І. [23, с. 8]	стан національної економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, сім'ї, суспільства та держави
Власюк О. [4, с. 45]	складна поліструктурна наука про безпеку соціально-економічних систем різних рівнів ієрархії (особа, домашнє господарство, галузь, регіон, сектор економіки, національна економіка, світове господарство)
Глазьев С. [5, с. 3]	стан економіки і продуктивних сил суспільства з позиції можливостей самостійного забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни, підтримки необхідного рівня національної безпеки держави, а також належного рівня конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобальної конкуренції
Єрмошенко М. [7, с. 29]	характеризується збалансованістю і стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю забезпечувати на основі реалізації національних економічних інтересів сталий і ефективний розвиток вітчизняної економіки і соціальної сфери
Козаченко Г. [20, с. 57]	сукупність умов, за яких країна спроможна: у довгостроковому режимі задовольняти власні інтереси; генерувати інноваційні зрушення в економіці; протистояти зовнішнім загрозам; реалізовувати конкурентні переваги в міжнародному поділі праці
Мунтян В. [11, с. 10]	загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на постійний і стабільний розвиток держави, що включає механізм протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам
Методичні рекомендації [16]	стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання
Паньков В. [13, с. 5]	такий стан національної економіки, який характеризується її стійкістю, «імунітетом» до впливу внутрішніх та зовнішніх чинників
Пастернак- Таранушенко Г. [14, с. 29]	стан держави, що забезпечує можливість створення і розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та зростання добробуту її мешканців

*систематизовано на підставі опрацювання наукових джерел

Отже, визначення, наведені в табл. 2, дозволяють виділити кілька підходів до терміну «економічна безпека держави», а саме: 1) стійкісний підхід – характеризує здатність держави зберігати стійкість; 2) захисний підхід – основою даного підходу є захищеність держави або національних економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз; 3) еволюційний підхід – полягає у розвитку і зміні держави; 4) конкурентний підхід – у межах підходу увагу акцентовано на забезпеченні належного рівня конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобальної конкуренції.

Згідно Наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» виділяють наступні

складові економічної безпеки: виробничу, демографічну, енергетичну, зовнішньоекономічну, інвестиційно-інноваційну, макроекономічну, продовольчу, соціальну, фінансову [16] (рис. 1). Отже, економічну безпеку держави не варто розглядати відокремлено, адже економічна безпека регіонів та економічна безпека суб'єктів тісно пов'язані. Адже держава через відповідні органи, прийняті законодавчі акти, економічну політику тощо створює умови для функціонування суб'єктів господарювання. Окрім того, економічна безпека держави та регіону залежить від економічної безпеки суб'єктів господарювання, які створюють робочі місця, сплачують податки в місцевий та державний бюджети, тощо.

Стосовно демографічної складової необхідно відмітити обмежену кількість досліджень саме з позиції впливу на економічну безпеку. Однак у межах нашого дослідження нас найбільше цікавить вплив міграційних процесів на економічну безпеку держави. І він є неоднозначним. Така позиція обумовлена двома головними аспектами: перше – активізація міграційних процесів (у тому числі трудової міграції) з початком бойових дій і розгортанням військового конфлікту на сході країни; друге – значні надходження валюти у країну від трудових мігрантів. Тобто однозначність оцінки міграційних процесів на стан економіки країни та економічну безпеку держави є неприпустимою, оскільки разом з втратою частини активного населення у межах національної економіки (виїзд на роботу за кордон), відбувається надходження грошових потоків, які стимулюють внутрішнє споживання та підвищують купівельну спроможність населення. Переважна більшість трудових мігрантів вимушено їдуть на роботу в різні країни, оскільки не можуть реалізувати себе в Україні, або не готові працювати за низького рівня оплати праці, який не здатний забезпечити нормальні умови життя родин.

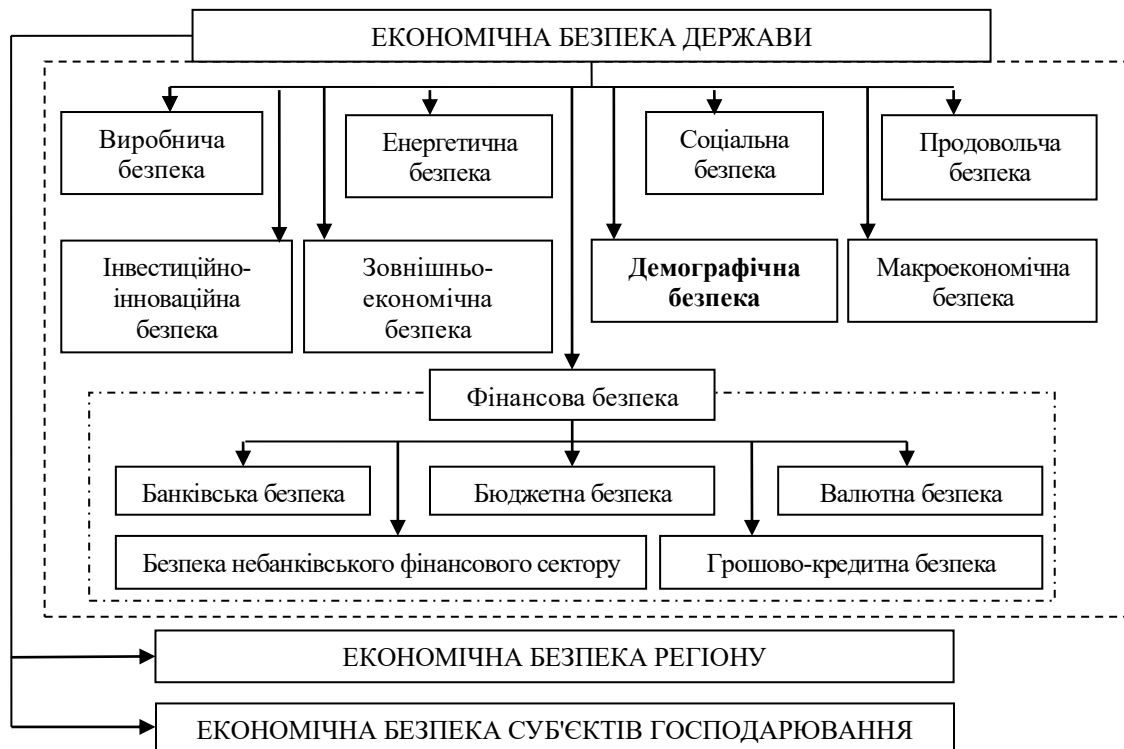


Рис. 1. Ієрархія систем економічної безпеки

Стосовно військового конфлікту і його впливу на міграційні процеси та національну безпеку доцільно зазначити таке. На сьогодні питання безпеки для України є надзвичайно актуальним, адже, згідно з дослідженнями рейтингових агентств, рівень безпеки в суспільстві та рівень внутрішніх і зовнішніх конфліктів в нашій державі характеризується як «небезпечний». Так, до найбільш відомого рейтингу оцінки та порівняння найнебезпечніших і безпечних держав світу належать рейтинг країн світу за Глобальним індексом миролюбності (Global Peace Index) [26].

Рейтинг країн світу за Глобальним індексом миролюбності (Global Peace Index) – це комплексний показник, який характеризує миролюбність країн світу, що вимірює рівень насильства всередині держави та рівень агресивності її зовнішньої політики. Глобальний індекс миролюбності показує, які з держав можна вважати найбільш безпечними для життя людини. Розраховується за методикою організації The Economist Intelligence Unit (аналітичний підрозділ британського журналу Economist). Оцінка Глобального індексу миролюбності здійснюється на підставі 23 критеріїв, розділених на три сфери: 1) рівень соціальної безпеки; 2) масштаби внутрішніх і міжнародних конфліктів, що тривають; 3) ступінь мілітаризації. По кожній групі показників країнам виставляється оцінка в балах – від 1 до 5. Чим менше балів, тим більш миролюбною є країна за даним критерієм.

Рейтинг України серед країн світу за Глобальним індексом миролюбності протягом 2008–2020 років наведено на рис. 2. У 2020 році за глобальним індексом миролюбності Україна посіла 148 місце серед 163 країн світу, і перебуває між Нігерією та Венесуелою. Така ситуація є вимушеною, оскільки постійна ескалація конфлікту на сході країни змушує вживати адекватні заходи стримування зовнішньої агресії. Стосовно міграційних процесів, то частина населення з тимчасово окупованих територій мігрує на «материкову» частину країни і залишається переважно у великих містах. Також це викликає нові хвилі трудової міграції внаслідок неможливості знайти роботу з достатнім рівнем заробітної плати. Крім того, невлаштованість соціально-побутових умов стимулює працездатних осіб шукати достатній рівень доходу за кордоном, або у таких містах як Київ, Харків, Львів, Одеса та інші.

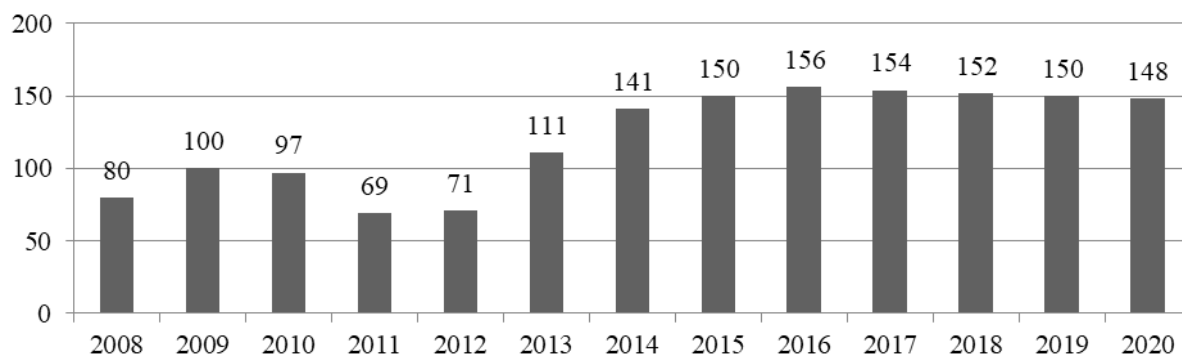


Рис. 2. Рейтинг України серед країн світу за Глобальним індексом миролюбності протягом 2008–2020 років*
*побудовано автором за [19, 30–33]

Динаміку рейтингової оцінки за Глобальним індексом миролюбності (Global Peace Index) протягом 2014–2020 років представлено у таблиці 3.

Таблиця 3

Динаміка рейтингової оцінки за Глобальним індексом миролюбності (Global Peace Index) протягом 2014–2020 років*

Критерії	2014 рік		2015 рік		2016 рік		2017 рік		2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	Місце у рейтингу	Оцінка	Місце у рейтингу	Оцінка	Місце у рейтингу	Оцінка	Місце у рейтингу	Оцінка	Місце у рейтингу	Оцінка	Місце у рейтингу	Оцінка	Місце у рейтингу	Оцінка
1. Рівень соціальної безпеки	98	2,529	145	3,190	150	3,384	148	3,340	150	3,328	145	3,259	147	3,307
2. Масштаби внутрішніх і міжнародних конфліктів	157	3,200	151	2,830	156	3,272	156	3,218	159	3,494	153	3,173	149	3,077
3. Ступінь милітаризації	124	1,986	126	1,670	158	2,810	152	2,534	140	2,272	133	2,157	128	2,099
Загальне значення індексу	141	2,546	150	2,845	156	3,287	154	3,184	152	3,113	150	2,950	148	2,927

*сформовано за [26, с. 6, 102–104; 27, с. 9, 114–116; 28, с. 11, 110–112; 29, с. 11, 130–132; 30, с. 9, 90–92; 31, с. 96–98; 32, с. 96–98]

Аналіз табл. 3 дозволяє зробити висновки про погіршення Глобального індексу миролюбності у 2020 році в порівнянні з 2019 роком на 2 позиції. Така ситуація зумовлена поступовим наростанням напруженості на сході країни, що особливо проявилось у 2021 році. Дестабілізація ситуації негативно впливає на стан економіки та економічні процеси всередині країни. Такі фактори стимулюють подальшу активізацію міграційних процесів, які на даний момент стримуються епідемією COVID-19, однак за умов подолання наслідків та проявів епідемії, цілком реально прогнозувати стрімке зростання міграції населення (особливо економічно активного).

Висновки. Міграційні процеси є об'єктивною реальністю для більшості розвинених країн. Для економічної безпеки держави така міграція має як позитивні, так і у більшості негативні аспекти. Крім додаткового надходження валюти від трудових мігрантів, яка певним чином підтримує купівельну спроможність населення, держава втрачає свій стратегічний потенціал у вигляді економічно активного працездатного населення, що у перспективі буде призводити до дефіциту працівників у певних сферах економіки. В умовах пандемії держава повинна формувати програми залучення трудових мігрантів до економічних процесів всередині країни та створювати нові робочі місця, оскільки існує ризик втрати економічно активної частини працездатного населення і подальшого старіння нації. Також, мінімізація негативних наслідків військового конфлікту на сході країни є пріоритетним напрямком

зовнішньоекономічних відносин з європейськими партнерами і є запорукою не лише економічної, а й національної безпеки.

Література

1. Абалкин Л. И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. И. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 4–13.
2. Бельков О. А. Понятийно-категориальный аппарат концепции национальной безопасности / О. А. Бельков // Безопасность. – 1994. – № 3. – С. 91–94.
3. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
4. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.
5. Глазьев С. Ю. Основы обеспечения экономической безопасности страны – альтернативный реформационный курс / С. Ю. Глазьев // Российский экономический журнал. – 1997. – № 1. – С. 3–16.
6. Голиков І. В. Сутність та еволюція поняття економічна безпека / І. В. Голиков // Проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 309–314.
7. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 309 с.
8. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки : монографія / В. І. Кириленко. – К. : КНЕУ, 2005. – 226 с.
9. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія / О. М. Ляшенко. – Луганськ : СЛУ ім. В. Даля, 2011. – 400 с.
10. Мекшун Л. М. Сутність та рівні економічної безпеки / Л. М. Мекшун // Імперативи розвитку у суспільно-економічних системах в умовах глобалізації : тези доп. V між-нар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 7–8 червня 2013 р.). – Чернігів : ЧДІЕУ, 2013. – С. 47–48.
11. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К. : Видво КВІЩ, 1999. – 464 с.
12. Отенко І. П. Економічна безпека підприємства : навч. посібник / І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. – Харків : ХНЕУ, 2012. – 256 с.
13. Паньков В. Экономическая безопасность: мирохозяйственный и внутренний аспект / В. Паньков // Внешнеэкономические связи. – 1992. – Вып. 8. – С. 5–18.
14. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення : монографія / Г. А. Пастернак-Таранушенко– К. : Київський ек-ний інститут менеджменту, 2003. – 320 с.
15. Поняття економічної безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.superinf.ru/view_helpstud.php?id=543
16. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 №1277. – Режим доступу : http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
17. Рудніченко Є. М. Трансформаційні процеси макроекономічного середовища та їх вплив на економічну безпеку держави / Є. М. Рудніченко, Н. І. Гавловська, В. І. Гавловська // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2018. – № 2. – С. 74–79.
18. Рудніченко Є. М. Глобалізація, імпортозаміщення та економічна безпека держави: взаємовплив та взаємозалежність / Є. М. Рудніченко, Н. І. Гавловська, В. І. Гавловська // Бізнес Інформ. – 2018. – № 4. – С. 26–32.
19. Світовий показник спокою [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D1%8E#cite_note-2013list-4
20. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія : в 3 т. / [Ляшенко О. М., Погорелов Ю. С., Безбожний В. Л. та ін.] ; за заг. ред. Г. В. Козаченко. – Луганськ: Елтон–2, 2010. – Т. 1. – 282 с.
21. Фомин А. Мировой бизнес и политическая власть / А. Фомин // Экономическая безопасность государства. – 2010. – Т. 8. – № 3 (24). – С. 71–79.
22. Фомин А. Экономическая безопасность государства [Электронный ресурс] / А. Фомин // Международные процессы. – 2010. – № 3 (24). – Т. 8. –Режим доступа : <http://www.intertrends.ru/twenty-four/012.htm#note1>
23. Шлемко В. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія / В. Шлемко, І. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.
24. Executive Order Establishing the Committee on Economic Security and the Advisory Council on Economic Security [Electronic resource] : Executive Order No. 6757 June 29, 1934 // Social Security : Official Social Security Website. – Mode of access : <http://www.ssa.gov/history/reports/ces/cesbookapen13.html>

25. Geschka H. Die szenario-technik in der strategischen Unternehmensplanung, in: strategische unternehmensführung / H. Geschka, R. Hammer. – Heidelberg : D. Hahn, B. Taylor, Aufl, 1992. – 311 s.
26. Global Peace Index 2014: Measuring Peace in a Complex World [Electronic resource] / Institute for Economics & Peace. – Sydney, June 2014. – 105 p. – Mode of access : http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/04/2014-Global-Peace-Index-REPORT_0-1.pdf.
27. Global Peace Index 2015: Measuring Peace in a Complex World [Electronic resource] / Institute for Economics & Peace. – Sydney, June 2015. – 124 p. – Mode of access : http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/04/Global-Peace-Index-Report-2015_0.pdf.
28. Global Peace Index 2016: Measuring Peace in a Complex World [Electronic resource] / Institute for Economics & Peace. – Sydney, June 2016. – 116 p. – Mode of access : http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/02/GPI-2016-Report_2.pdf.
29. Global Peace Index 2017: Measuring Peace in a Complex World [Electronic resource] / Institute for Economics & Peace. – Sydney, June 2017. – 136 p. – Mode of access : <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/06/GPI17-Report.pdf>.
30. Global Peace Index 2018: Measuring Peace in a Complex World [Electronic resource] / Institute for Economics & Peace. – Sydney, June 2018. – 96 p. – Mode of access : <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2018/06/Global-Peace-Index-2018-2.pdf>.
31. Global Peace Index 2019: Measuring Peace in a Complex World [Electronic resource] / Institute for Economics & Peace. – Sydney, June 2019. – 103 p. – Mode of access : <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/GPI-2019-web003.pdf>.
32. Global Peace Index 2020: Measuring Peace in a Complex World [Electronic resource] / Institute for Economics & Peace. – Sydney, June 2020. – 103 p. – Mode of access : https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2020/10/GPI_2020_web.pdf.
33. Memorandum Establishing the Council on International Economic Policy [Electronic resource]. – Mode of access: www.presidence.ucsb.edu/ws/index.php&pid=3021

References

1. Abalkin L. I. Ekonomicheskaya bezopasnost Rossii: ugrozy i ih otrazhenie / L. I. Abalkin // Voprosy ekonomiki. – 1994. – № 12. – S. 4–13.
2. Belkov O. A. Ponyatijno-kategorialnyj apparat koncepcii nacionalnoj bezopasnosti / O. A. Belkov // Bezopasnost. – 1994. – № 3. – S. 91–94.
3. Vasylytsiv T. H. Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zmitsnennia : monohrafiia / T. H. Vasylytsiv. – Lviv: Aral, 2008. – 384 s.
4. Vlasniuk O. S. Teoriia i praktyka ekonomichnoi bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku / O. S. Vlasniuk ; Nats. in-t probl. mizhnar. bezpeky pry Radi nats. bezpeky i oborony Ukrainy. – K., 2008. – 48 s.
5. Glazev S. Yu. Osnovy obespecheniya ekonomicheskoy bezopasnosti strany – alternativnyj reformacionnyj kurs / S. Yu. Glazev // Rossijskij ekonomicheskij zhurnal. – 1997. – № 1. – S. 3–16.
6. Holikov I. V. Sutnist ta evoliutsiia poniattia ekonomichna bezpeka / I. V. Holykov // Problemy ekonomiky. – 2014. – № 1. – S. 309–314.
7. Yermoshenko M. M. Finansova bezpeka derzhavy: natsionalni interesy, realni zahrozy, stratehiia zabezpechennia / M. M. Yermoshenko. – K. : KNTU, 2001. – 309 s.
8. Kyrylenko V. I. Investytsiina skladova ekonomichnoi bezpeky : monohrafiia / V. I. Kyrylenko. – K. : KNEU, 2005. – 226 s.
9. Liashenko O. M. Kontseptualizatsiia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva : monohrafiia / O. M. Liashenko. – Luhansk : SNU im. V. Dalia, 2011. – 400 s.
10. Mekshun L. M. Sutnist ta rivni ekonomichnoi bezpeky / L. M. Mekshun // Imperatyvy rozvytku u suspilno-ekonomichnykh systemakh v umovakh hlobalizatsii : tezy dop. V mizh-nar. nauk.-prakt. konf. (m. Chernihiv, 7–8 chervnia 2013 r.). – Chernihiv : ChDIEU, 2013. – S. 47–48.
11. Muntian V. I. Ekonomichna bezpeka Ukrainy / V. I. Muntian. – K. : Vydvo KVShch, 1999. – 464 s.
12. Otenko I. P. Ekonomichna bezpeka pidpriemstva : navch. posibnyk / I. P. Otenko, H. A. Ivashchenko, D. K. Voronkov. – Kharkiv : KhNEU, 2012. – 256 s.
13. Pankov V. Ekonomicheskaya bezopasnost: mirohozayajstvennyj i vnutrennij aspekt / V. Pankov // Vneshneekonomicheskie svyazi. – 1992. – Vyp. 8. – S. 5–18.
14. Pasternak-Taranushenko H. A. Ekonomichna bezpeka derzhavy. Metodolohiia zabezpechennia : monohrafiia / H. A. Pasternak-Taranushenko. – K. : Kyivskiy ek-niy institut menedzhmentu, 2003. – 320 s.
15. Poniattia ekonomichnoi bezpeky [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.superinf.ru/view_helpstud.php?id=543
16. Pro zatverdzhennia Metodichnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Elektronnyi resurs] : Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy vid 29.10.2013 №1277. – Rezhym dostupu : http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
17. Rudnichenko Ye. M. Transformatsiini protsesy makroekonomichnoho seredovyscha ta yikh vplyv na ekonomichnu bezpeku derzhavy / Ye. M. Rudnichenko, N. I. Havlovskaya, V. I. Havlovskaya // Herald of Khmelnytskyi national University. – 2018. – № 2. – C. 74–79.
18. Rudnichenko Ye. M. Hlobalizatsiia, importozamishchennia ta ekonomichna bezpeka derzhavy: vzaiemovplyv ta vzaiemozalezhnist / Ye. M. Rudnichenko, N. I. Havlovskaya, V. I. Havlovskaya // Biznes Inform. – 2018. – № 4. – S. 26–32.
19. Svitovyi pokaznyk spokoiiu [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D1%8E#cite_note-2013list-4
20. Systema ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo : monohrafiia : v 3 t. / [Liashenko O. M., Pohorelov Yu. S., Bezbozhnyi V. L. ta in.]; za zah. red. H. V. Kozachenko. – Luhansk: Elton–2, 2010. – T. 1. – 282 s.
21. Fomin A. Mirovoj biznes i politicheskaya vlast / A. Fomin // Ekonomicheskaya bezopasnost gosudarstva. – 2010. – T. 8. – № 3 (24). – S. 71–79.
22. Fomin A. Ekonomicheskaya bezopasnost gosudarstva [Elektronnyi resurs] / A. Fomin // Mezhdunarodnye processy. – 2010. – №

3 (24). – Т. 8. – Режим dostupa : <http://www.intertrends.ru/twenty-four/012.htm#note1>

23. Shlemko V. Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamky zabezpechennia : monohrafiia / V. Shlemko, I. Binko. – K. : NISD, 1997. – 144 s.

24. Executive Order Establishing the Committee on Economic Security and the Advisory Council on Economic Security [Electronic resource] : Executive Order No. 6757 June 29, 1934 // Social Security : Official Social Security Website. – Mode of access: <http://www.ssa.gov/history/reports/ces/cesbookapen13.html>.

25. Geschka H. Die szenario-technik in der strategischen Unternehmensplanung, in: strategische unternehmensfuehrung / H. Geschka, R. Hammer. – Heidelberg : D. Hahn, B. Taylor, Aufl, 1992. – 311 s.

26. Global Peace Index 2014 : Measuring Peace in a Complex World [Electronic resource] / Institute for Economics & Peace. – Sydney, June 2014. – 105 p. – Mode of access : http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/04/2014-Global-Peace-Index-REPORT_0-1.pdf.

27. Global Peace Index 2015 : Measuring Peace in a Complex World [Electronic resource] / Institute for Economics & Peace. – Sydney, June 2015. – 124 p. – Mode of access : http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/04/Global-Peace-Index-Report-2015_0.pdf.

28. Global Peace Index 2016 : Measuring Peace in a Complex World [Electronic resource] / Institute for Economics & Peace. – Sydney, June 2016. – 116 p. – Mode of access : http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/02/GPI-2016-Report_2.pdf.

29. Global Peace Index 2017 : Measuring Peace in a Complex World [Electronic resource] / Institute for Economics & Peace. – Sydney, June 2017. – 136 p. – Mode of access : <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/06/GPI17-Report.pdf>.

30. Global Peace Index 2018 : Measuring Peace in a Complex World [Electronic resource] / Institute for Economics & Peace. – Sydney, June 2018. – 96 p. – Mode of access : <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2018/06/Global-Peace-Index-2018-2.pdf>.

31. Global Peace Index 2019 : Measuring Peace in a Complex World [Electronic resource] / Institute for Economics & Peace. – Sydney, June 2019. – 103 p. – Mode of access : <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/GPI-2019-web003.pdf>.

32. Global Peace Index 2020 : Measuring Peace in a Complex World [Electronic resource] / Institute for Economics & Peace. – Sydney, June 2020. – 103 p. – Mode of access : https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2020/10/GPI_2020_web.pdf.

33. Memorandum Establishing the Council on International Economic Policy [Electronic resource]. – Mode of access: www.presidence.ucsb.edu/ws/index.php&pid=3021

Надійшла / Paper received: 07.02.2021

Надрукована / Paper Printed : 05.03.2021